

wfjwln?stz 5 MAJ 2015

Bolesław Balcerowicz  
prof. dr hab.  
Instytut Stosunków Międzynarodowych  
Uniwersytet Warszawski.

## RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej magister Beaty Górki-Winter zatytułowanej: *Afgańskie siły zbrojne w koncepcji reform sektora bezpieczeństwa po 2001 roku.***

**Promotor: prof. dr hab. Hubert Królikowski.**

### 1. UWAGI OGÓLNE.

Przedłożona do oceny rozprawa autorstwa magister Beaty Górki-Winter stanowi studium analityczne procesu tworzenia afgańskich sił zbrojnych w oparciu o koncepcję reform sektora bezpieczeństwa. Studium podporządkowane jest odpowiedzi na pytanie o efektywność tytułowej koncepcji, o przyczyny ograniczonego sukcesu wysiłków koalicji i rządu afgańskiego nakierowanych na budowę afgańskich sił zbrojnych.

Temat rozprawy uznaję za oryginalny i ważny zarówno dla teorii/nauki jak i praktyki politycznej, w tym teorii i praktyki stosunków międzynarodowych. Niezwykle ważnym w ocenie wartości praktycznych jest szczególny kontekst sytuacyjny – konfuzje w kolejnych prowadzonych przez Zachód interwencjach zbrojnych; niepowodzenia w rekonstrukcji kraju w tzw. „państwie postkonfliktowym”. Niepowodzenia te w sposób istotny rzutują na bezpieczeństwo międzynarodowe w wymiarze co najmniej regionalnym.

W badaniu ich przyczyn znakomicie służyć mogą (powinny!) analizy oparte na koncepcji (teorii) reform sektora bezpieczeństwa (*Security Sektor Reform – SSR*). Okazało się bowiem (co jest niekoniecznie czymś nowym), że warunkiem podstawowym powodzenia procesu odbudowy kraju/państwa jest dobrze przeprowadzona reforma sektora bezpieczeństwa, że bez zapewnienia bezpieczeństwa odbudowa innych sektorów jest wręcz niemożliwa.

Zagadnienie reform sektora bezpieczeństwa pozostaje też w ścisłym związku z istotnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego – zjawiskiem państw upadłych.

Podejmowany w rozprawie problem ma swoje przełożenie na praktykę polskiej polityki zagranicznej oraz polityki bezpieczeństwa. Polska bowiem jest aktywnym

uczestnikiem międzynarodowych przedsięwzięć – misji, operacji, których zadaniem jest odbudowa kraju, w tym sektora bezpieczeństwa.

Wobec potrzeb stricte praktycznych, zrozumiałym jest zapotrzebowanie na opracowania utrzymujące się w kanonie refleksji naukowej, podejmujące problematykę reform sektora bezpieczeństwa. Choć problematyka ta stanowi przedmiot badań wielu renomowanych w świecie ośrodków badawczych, choć literatura przedmiotu jest dość bogata, to w Polsce problematyka ta nie znajduje szczególnego zainteresowania. Mamy tu do czynienia z pewną luką.

Pani magister Górka-Winter podjęła próbę jej wypełnienia. Podjęła jednocześnie wyzwanie trudne, ambitne.

Rozprawa doktorska plasuje się jednoznacznie w obrębie dziedziny nauk społecznych, dyscypliny nauk o polityce a także nauk o bezpieczeństwie.

## **2. OCENA SZCZEGÓŁOWA.**

### **2.1. Warstwa metodologiczna.**

Założenia metodologiczne rozprawy zostały obszernie wyłożone przez jej Autorkę we *Wstępie*. Już sam sposób ich prezentacji daje podstawy do nabrania przekonania o Jej dobrych metodologicznych kompetencjach a praktyczna realizacja założeń o wysokiej sprawności w posługiwaniu się warsztatem naukowym.

Autorka na początku przedstawiła w sposób budzący uznanie genezę tematu oraz uzasadnienie jego wyboru. Dokonała tego w formie wysoce erudycyjnego, krótkiego wykładu, który stanowi jednocześnie bardzo dobre wprowadzenie w istotę oraz konteksty podejmowanej problematyki. W sposób jasny (choć odrobinę niegrammatycznie) sformułowała cel rozprawy, którym było [...] *przeprowadzenie badania czy główne założenia i zasady przyjęte w koncepcji reform sektora bezpieczeństwa dla państw postkonfliktowych znalazły zastosowanie w przypadku tworzenia sił zbrojnych w Afganistanie.*

Należycie wyłożone zostały założenia badawcze.

Lapidarnie ujęty problem badawczy – *ustalenie związku pomiędzy procesem tworzenia sił zbrojnych a koncepcją reform sektora bezpieczeństwa* [...] został należycie doprecyzowany oraz zdekomponowany na siedem problemów/pytań szczegółowych.

Postawiona przez Autorkę (główna) hipoteza [...] *zignorowanie lub niewystarczające wysiłki nakierowane na implementację zasad i reguł reform*

przyjętych w koncepcji reform sektora bezpieczeństwa w procesie tworzenia Afgańskiej Armii Narodowej są główną przyczyną ograniczonych pozytywnych efektów przeprowadzonych reform, pozostaje w ścisłym związku z (głównym) problemem badawczym.

Na wysoką ocenę zasługuje dobór metod, narzędzi badawczych. Za najbardziej odpowiednie dla podejmowanej problematyki należy uznać m.in. metodę analizy i krytyki dokumentów źródłowych i piśmiennictwa oraz - w części ewaluacyjnej pracy - wywiady z ekspertami, uczestnikami/realizatorami procesu budowy sił zbrojnych Afganistanu. Można jednak mieć pewne obiekcje co do przywołania przez Autorkę metody obserwacji. Czynienie pewnych obserwacji – w moim, restrykcyjnym pojmowaniu metodologii, to jeszcze nie metoda (naukowa!).

Autorka w swoim dziele w pełni kompetentnie nawiązuje do aktualnego, dynamicznie zmieniającego się stanu wiedzy; opiera się na źródłach wiarygodnych, dostatecznie kompletnych oraz na wiarygodnej, aktualnej i w pełni wystarczającej literaturze przedmiotu. Objętość, dobór oraz sposób wykorzystania w pracy literatury, stanowi bez wątpienia jej silną stroną. Zbiór wykazanych w *Bibliografii* dokumentów, raportów, analiz, monografii, artykułów naukowych obejmuje w sumie 348 pozycji. *Bibliografię* znakomicie wzbogaca 25 przeprowadzonych przez Autorkę wywiadów.

Praca doktorska pani magister Beaty Gorki-Winter ma przemyślaną, starannie uporządkowaną konstrukcję, na którą składa się wstęp, siedem rozdziałów, zakończenie oraz załączona bibliografia – liczy łącznie 310 stron.

Konstrukcja pracy odzwierciedla właściwe podejście do procesu identyfikacji i analizy kolejno podejmowanych zagadnień; dobrze służy potrzebom logicznego wyводу, realizacji założonego celu. Treści poszczególnych rozdziałów oraz podrozdziałów w pełni odpowiadają ich tytułom; pomiędzy poszczególnymi częściami pracy (rozdziałami, podrozdziałami) zachowane są właściwe proporcje.

Na bardzo wysoką ocenę zasługuje pisarskie ujęcie całości. Autorka z dużą wprawą posługuje się właściwą do podejmowanej problematyki terminologią. Posługuje się językiem bogatym i komunikatywnym.

## **2.2. Warstwa merytoryczna.**

Lektura *Wstępu* (20 stron) nie pozostawia wątpliwości co do tego, czego można się w dziele spodziewać. *Wstęp* obok kwestii metodologicznych zawiera w sobie treści o charakterze merytorycznym. Zawiera dobry, zwięzły, wysoce profesjonalny wykład o istocie, znaczeniu, funkcjach koncepcji reform sektora

bezpieczeństwa; o doświadczeniach zebranych w jej implementacjach. Ten fragment pracy stanowi bardzo dobre wprowadzenie w jej problematykę.

Aspektem teoretycznym reformy sektora bezpieczeństwa poświęcony jest rozdział pierwszy (32 strony). Autorka rozpoczyna standardowo – od problemów definicyjnych. Nie bez przyczyny już w tytule podrozdziału poświęconego definiowaniu SSR eksponuje definicyjne problemy. Wszak uniwersalnej definicji reformy sektora bezpieczeństwa po prostu brak. Autorka w tej sytuacji przywołuje cztery definicje wskazując na ich wspólne elementy.

Szczególną wagę w ich analizach przywiązuje do pojęć kluczowych, do znaczenia zmian zachodzących w pojęciu samego bezpieczeństwa. Nie siląc się przy tym na próby formułowania własnej definicji, w kolejnym podrozdziale dokonuje identyfikacji podmiotów sektora bezpieczeństwa.

Treści pierwszego rozdziału, styl w jakim Autorka wyklada ogólne aspekty teoretyczne przedmiotu badań zasługują na wysoką ocenę.

Aspektem teoretycznym, w ujęciu węższym, bezpośrednio odnoszącym się do podejmowanej w rozprawie problematyki reform sektora bezpieczeństwa Afganistanu, poświęcony jest rozdział drugi (*Reforma sektora bezpieczeństwa w grupie państw postkonfliktowych*, 26 stron). Rozdział zawiera dobry pod względem formy i treści, odpowiednio wyważony (też objętościowo) wykład o specyfice, o najistotniejszych problemach reform sektora bezpieczeństwa państw postkonfliktowych. Autorka szczególną uwagę zwraca na identyfikację podmiotów sektora bezpieczeństwa, metody/strategie ich angażowania lub eliminacji w procesy reform. Za podmiot kluczowy uznaje siły zbrojne.

Jakkolwiek Autorka powołując się w swoich analizach na literaturę zachowuje dużą wstrzeźliwość w wyrażaniu swojej opinii – co pozostaje w ścisłym związku z charakterem tej części rozprawy, to należy zwrócić uwagę na ostatni akapit rozdziału. Należy się przy tym zgodzić z przedstawioną w nim tezą, że ograniczony efekt SSR w kontekście postkonfliktowym wpisany jest w jego naturę. Należy oczekiwać, że teza ta znajdzie szersze uzasadnienie w dalszych częściach rozprawy.

Historycznym uwarunkowaniom budowy narodowych sił zbrojnych w Afganistanie poświęcony jest rozdział trzeci (*Armia afgańska w XIX i XX wieku – koncepcje funkcjonowania, struktura, główne problemy*, 30 stron). Znaczenie zrozumienia uwarunkowań historycznych w każdym podejmowanym wysiłku reform należy do kluczowych warunków ich powodzenia. To powszechnie uznawany

standard. W odniesieniu do realiów Afganistanu prześledzenie historii armii, kolejnych podejść elit do jej budowy ma znaczenie szczególne wobec żywego wciąż przekonania/stereotypu o niemożności stworzenia w tym kraju armii narodowej, która pozostawałaby lojalna wobec rządu centralnego i jednocześnie skuteczna w realizacji właściwych dla niej zadań.

Choć w dobrej, treściwej prezentacji znalazły swoje miejsce wszystkie istotne charakterystyki kolejnych postaci afgańskiej armii, to trochę mi zabrakło tu próby obalenia, podważenia bądź potwierdzenia zasadności wspomnianego stereotypu.

Najbardziej wartościowe w tym rozdziale jest dość obszerne podsumowanie. W nim bardzo dobrze zostały zidentyfikowane i wyeksponowane najistotniejsze i relatywnie stałe problemy budowy i funkcjonowania sił zbrojnych.

Uwarunkowaniom reform sektora bezpieczeństwa w Afganistanie poświęcony jest rozdział czwarty (27 stron). Autorka podzieliła na je trzy grupy: geograficzno-klimatyczne; potencjał ludnościowy i demograficzny oraz uwarunkowania ekonomiczne. We wprowadzeniu do rozdziału oraz w podsumowaniu opisuje ponadto poziom rozwoju/zacofania kraju. Ograniczenie się do identyfikacji i analizy trzech (czterech?) uwarunkowań może budzić niedosyt. To, że uwarunkowaniom historycznym, a dokładniej historii armii afgańskiej poświęcony był rozdział poprzedni a kontekst polityczny jest przedmiotem analizy w rozdziale następnym w pewnym stopniu tłumaczy Autorkę z przyjętego podejścia.

W sposób dość odległy od norm analizy strategicznej (dość pobieżnie) potraktowane zostały uwarunkowania geograficzno-klimatyczne. Ich identyfikacja (opis) oraz interpretacja niespecjalnie wybiegają poza poziom taktyczny. *(Ta uwaga nie musi być traktowana jako zarzut, lecz jako odczucie subiektywne recenzenta!)*

Na wysoką ocenę zasługuje podrozdział drugi *(Potencjał ludnościowy i demograficzny)*. W jego części poświęconej interpretacji i ocenie należy zwrócić uwagę na refleksję Autorki piszącej m.in. (s.116), że [...] *przycaczane dane dotyczące struktury etnicznej, choć obiektywnie prawdziwe nie powinny prowokować do wyciągania wniosków co do spodziewanej politycznej lojalności [...]*.

Dużo miejsca w analizie uwarunkowań ekonomicznych zajmują kwestie uprawy opium i szarej strefy. Zasadnie, bowiem największymi beneficjentami upraw opium pozostają zorganizowane grupy przestępcze, najczęściej powiązane z rebeliantami, którzy dzięki dochodom z obrotu opiatami mogą utrzymywać swoje formacje i w konsekwencji sprawować kontrolę nad znacznymi obszarami kraju.

Właściwe rozpoznanie wszystkich istotnych uwarunkowań reform sektora bezpieczeństwa w Afganistanie oraz ich interpretacja ma kluczowe znaczenie dla rozwiązania głównego problemu badawczego pracy, dla uzyskania odpowiedzi o przyczynę ograniczonego sukcesu wysiłków kierowanych na budowę afgańskich sił zbrojnych. Dlatego z pewnym rozczarowaniem odbieram to, że w rozdziale im poświęconym nie znalazłem pełniejszego odniesienia się do uwarunkowań ustrojowych oraz szerszego potraktowania uwarunkowań kulturowych.

Kolejne koncepcje budowy armii afgańskiej zostały bardzo dobrze zaprezentowane w rozdziale piątym (26 stron). Autorka należycie zidentyfikowała ich dynamiczną ewolucję, czynniki zmiany determinujące. Oceniając ten rozdział należy docenić jego wartości poznawcze.

Realizacji koncepcji budowy afgańskich sił zbrojnych po roku 2001 poświęcony jest najobszerniejszy z rozdziałów rozprawy - szósty (48 stron). Jego treści zgodnie z zapowiedzią Autorki miały służyć odpowiedzi na pytanie, czy kolejne koncepcje zostały w pełni implementowane (s.18).

Próby stworzenia Afgańskich Sił Zbrojnych (*Afghan Military Forces – AMF*) w świetle porozumienia z Bonn z grudnia 2001 roku Autorka określa jako „nieudany eksperyment”. Główną przyczynę niepowodzenia tego „eksperymentu” upatruje w braku klarownej i całościowej wizji dotyczącej kształtu przyszłych instytucji sektora bezpieczeństwa, co przekładało się na chaos w podejmowanych działaniach w tym obszarze.

Próbie stworzenia AMF poświęca trzy strony; pozostała część rozdziału dotyczy przede wszystkim Afgańskiej Armii Narodowej (*Afghan National Army – ANA*). Obszerny podrozdział poświęcony jest (zgodnie z tytułem) umocowaniu instytucjonalnemu i strukturze ANA. Nie bardzo rozumiem dlaczego w środku tego podrozdziału znalazło się *Zaangażowanie operacyjne Afgańskiej Armii Narodowej* (6.3.3.) - oddzielny, rozsadzający narrację dotyczącą głównie struktur sił zbrojnych fragment tekstu. A zaangażowaniu operacyjnemu, w moim przekonaniu, należałoby poświęcić nieco więcej uwagi. Aktywność, działania armii bowiem - ich skuteczność stanowią wręcz podstawowe kryterium efektywności poczynań w jej budowie.

W rozdziale, a dokładniej w jego środku, Autorka zdecydowała się zamieścić informacje o roli NATO w formowaniu ANA (podrozdział 4.2.). Jakkolwiek nie zgłaszam zastrzeżeń do jego treści, to uważam, że ta kwestia wymaga potraktowania bardziej autonomicznego.

Na wysoką ocenę zasługuje podrozdział traktujący o najważniejszych problemach w formowaniu ANA (6.5.).

Autorka wstrzeźliwa w wyrażaniu swoich ocen czyni to w *Podsumowaniu*. Jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o implementację kolejnych koncepcji budowy armii afgańskiej nie daje.

To, co w rozprawie najważniejsze, zawarte jest w rozdziale siódmym – *Efektywność procesu budowy Afgańskiej Armii Narodowej* (45 stron). Ocena efektywności bowiem, pozwoli ocenić, na ile ograniczone efekty procesu SSR w obszarze budowania sił zbrojnych wynikały z niedostatków samych założeń teoretycznych koncepcji a na ile były spowodowane brakiem ich należytego wdrażania wynikłym z przyczyn subiektywnych lub obiektywnych. Ocena efektywności procesu budowy ANA odnosi się przez to bezpośrednio do weryfikacji/uprawdopodobnienia postawionej na wstępie hipotezy.

Pomiaru efektywności Autorka dokonała poprzez konfrontację zasad, wskaźników teorii SSR z praktyką, w tym szczególnie pomiaru poziomu wdrażania zasad „*good governance*”.

Wysoko oceniam to, że rozpoczęła od problemu celów – celów zaangażowania Stanów Zjednoczonych. Nazwała je, co widnieje w tytule podrozdziału, „sprzecznymi”. Po takiej zapowiedzi można było oczekiwać pełniejszego wyjaśnienia na czym owa sprzeczność polega. Można mniemać, że Autorka miała na myśli sprzeczność wewnętrzną bądź po prostu ich niespójność.

W istocie mamy tu do czynienia jedynie z niezbyt fortunnie sformułowanym tytułem podrozdziału. Jego treści bowiem, dobrze przeprowadzona krytyka amerykańskiej praktyki w stosowaniu podejścia „*light footprint*”, a szczególnie praktyki wzmocnienia pozycji komendantów wojskowych, zasługują na wysoką ocenę.

Kolejne cztery podrozdziały zawierają bardzo wartościową, pogłębioną, dobrze uargumentowaną ocenę wdrażania kolejnych (czterech) zasad SSR.

Równie dobre jest obszerne *Podsumowanie*, choć Autorka nie daje tu zsyntetyzowanej odpowiedzi na pytanie postawione na początku rozdziału (pytanie o przyczyny ograniczonej efektywności). Rozdział siódmy – najważniejsza część rozprawy, to (w mojej ocenie) najlepszy z jej rozdziałów.

Całość zwieńcza *Zakończenie*, które zawiera coś więcej niż jedynie solidne rozliczenie się z zapowiedzianych celów pracy oraz standardową rekapitulację.

*Zakończenie* stanowi zaprezentowane w znakomitym stylu dopełnienie całości. Osobiście pozostaję pod wrażeniem dojrzałości zawartych w nim wniosków, głębi przemyśleń i refleksji Autorki.

Lektura tej niezwykle ważnej części dzieła pozwala zapomnieć o (nielicznych) słabszych jego fragmentach. Pozwala też stwierdzić, że zadanie badawcze pracy (*ustalenie związku pomiędzy procesem tworzenia sił zbrojnych a koncepcją reform sektora bezpieczeństwa*) zostało należycie wykonane, że Autorka dała zadawalającą odpowiedź na główne pytanie badawcze (*przyczyny ograniczonego sukcesu wysiłków nakierowanych na budowę afgańskich sił zbrojnych*), że przyjęta w pracy hipoteza została dostatecznie uwiarygodniona.

Wartości merytoryczne rozprawy oceniam wysoko. Rozdział siódmy oraz *Zakończenie* ze względu na swoje walory, po niewielkich zabiegach adaptacyjnych kwalifikują się (już) do opublikowania.

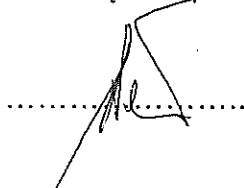
### 3. WNIOSEK KOŃCOWY.

Przedłożona do recenzji rozprawa pani magister Beaty Górki-Winter jest dziełem spełniającym podstawowe standardy naukowości. Wnosi zauważalny wkład do nauk społecznych (dyscyplin: nauk o polityce oraz nauk o bezpieczeństwie). Zawarte w niej przemyślenia i wnioski mają istotne znaczenie praktyczne.

Autorka wykazała się rozległą i głęboką wiedzą, umiejętnością jej przetwarzania, należyтым opanowaniem warsztatu naukowego.

Rozprawa spełnia wymogi określone w ustawie o Stopniach i Tytule Naukowym.

Wnoszę o dopuszczenie do publicznej obrony.



19.05.2015 r.